

Γιώργος Ι. Ξυδόπουλος

**ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΑΠΟΔΟΣΗΣ ΤΩΝ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΩΝ ΟΡΩΝ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΓΓΛΙΚΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ**

Abstract

In this paper I discuss a series of problems encountered in the translation of modern linguistics terms from English into Greek. I propose the best possible translation of several common terms taking into consideration the work of several Greek linguists who have published their work in Greek or have translated foreign linguistics books into Greek. In selecting the optimal translation, I discuss different aspects pertaining to the definition, the degree of popularity among scholars, the grammatical integrity and the semantic accuracy of each term.

1. Εισαγωγή

Στην εργασία αυτή σχολιάζω κάποια προβλήματα που σχετίζονται με την απόδοση των σύγχρονων επιστημονικών όρων της Γλωσσολογίας από την Αγγλική στην Ελληνική και επιχειρώ να προτείνω τη βέλτιστη απόδοση των υπό εξέταση όρων, λαμβάνοντας υπόψη τις απόψεις διαφόρων Ελλήνων γλωσσολόγων, οι οποίοι έχουν συγγράψει επιστημονικά δοκίμια γλωσσολογίας απευθείας στην Ελληνική ή έχουν αποδώσει / προσαρμόσει ξένα συγγράμματα στην Ελληνική.

Έναυσμα για την έρευνα περί τη γλωσσολογική ορολογία στην Ελληνική και την ανακοίνωση αυτή μου έδωσε η διδακτική μου δραστηριότητα καθώς και η ενασχόλησή μου με την απόδοση / προσαρμογή στα Ελληνικά του Αγγλικού Ερμηνευτικού και Εγκυκλοπαιδικού Λεξικού Ορολογίας Γλωσσολογίας με τίτλο «A Dictionary of Linguistics and Phonetics» του David Crystal.

2. Η Ορολογία της Γλωσσολογίας στα Αγγλικά

Η σύγχρονη ορολογία της γλωσσολογίας μπορούμε να θεωρήσουμε πως έχει προέλθει, και πως θα συνεχίσει να προέρχεται από τέσσερις διακριτές πηγές: (α) ως κληροδότημα, από τους επονομαζόμενους παραδοσιακούς κλάδους ή εφαρμογές της επιστήμης (π.χ. Ιστορική Γλωσσολογία, Ετυμολογία, Περιγραφικές Γραμματικές κ.τ.λ.) (β) ως δάνειο, από τις συνδεδεμένες με τη γλωσσολογία επιστήμες (π.χ. μαθηματικά, ψυχολογία, φιλοσοφία, κοινωνιολογία, υπολογιστές) (γ) ως συμπλήρωμα, από τη διαρκή επιστημονική αναζήτηση και την επινόηση νέων επιστημονικών θεωριών, και (δ) ως υποκατάσταση, από τη συνεχή αναθεώρηση παλαιότερων απόψεων και προσεγγίσεων και την αντιμετώπιση των φαινομένων υπό διαφορετικό πρίσμα (π.χ. οι όροι *non-finite* και *infinitive* χαρακτηρίζουν, γενικά, την ίδια κατηγορία γραμματικών τύπων (δηλ. αυτούς που δεν φέρουν χρόνο), αλλά, ειδικά, ο κάθε όρος χαρακτηρίζει μια διαφορετική υποομάδα γραμματικών τύπων (*non-finite: λύσει* και *λθεί infinitive: λύειν*)) (Crystal, 1997 και Holton et al., 1997).

Από ποσοτική άποψη, η γλωσσολογική ορολογία στην Αγγλική εμπλουτίστηκε με αλματώδη ρυθμό, κατά τη δεκαετία του 1990, ιδίως χάρη στη συνεχή ανάπτυξη της γενετικής θεωρίας στους κλάδους της γραμματικής ανάλυσης (ιδίως το μινιμαλιστικό πρόγραμμα) και της φωνολογίας (ιδίως στη μη-γραμμική εκδοχή της) αλλά και χάρη στην εξέλιξη των εφαρμοσμένων κλάδων της επιστήμης (βλ. π.χ. υπολογιστική γλωσσολογία). Βεβαίως, εμπλουτισμός της ορολογίας δεν σημαίνει πάντοτε και παγίωσή της, αφού ένα σημαντικό μέρος του *corpus* των γλωσσολογικών όρων παραμένει προσωρινά στο προσκήνιο και δεν παγιώνεται ποτέ λόγω του ότι δεν παγιώνεται το ίδιο το θεωρητικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται.

Παγίωση της ορολογίας επέρχεται από τη στιγμή που οι όροι μεταφέρονται από τις πρωτογενείς βιβλιογραφικές πηγές (π.χ. ερευνητικές αναφορές, ανακοινώσεις, άρθρα σε περιοδικά κ.τ.λ.) σε δευτερογενείς πηγές (π.χ. ερευνητικές αποδελτιώσεις, περιλήψεις (*abstracts*)) και σε τριτογενείς πηγές (π.χ. διδακτικά συγγράμματα, επιστημονικές εγκυκλοπαίδειες, εκλαϊκευμένα επιστημονικά βιβλία). Κατά τη δεκαετία του 1990, υπήρξε έντονος εκδοτικός οργανισμός στη γλωσσολογία σε δευτερογενείς και τριτογενείς πηγές, γεγονός που συνέβαλε στην παγίωση μεγάλου αριθμού νέων όρων στην Αγγλική (Βλ. Crystal, 1997).

3. Η Ορολογία της Γλωσσολογίας στα Ελληνικά

Η επιστημονική ορολογία γλωσσολογίας στα Ελληνικά, κατά ένα μέρος, προέρχεται από την παραδοσιακή ορολογία των φιλολογικών και ιστορικών σπουδών περί τη γλώσσα η οποία σε πολλές περιπτώσεις είναι ελληνογενής και έχει μεταφερθεί αυτούσια ως ορολογία και στις άλλες γλώσσες, ιδίως στα Αγγλικά (πρβλ. *aorist*, *asyndeton*, *diphthong* κτλ.). Κατά το υπόλοιπο μέρος, η σύγχρονη ορολογία είναι «εισαγόμενη», μέσω μεταφραστικών δανείων στα οποία αναγκαστικά καταφεύγουν όλοι όσοι ασχολούνται με την έρευνα, τη διδασκαλία και την τεκμηρίωση της επιστήμης στην Ελλάδα (Βλ. Μπαμπινιώτης, 1998). Άλλωστε, ας μην ξεχνούμε ότι η επιστημονική ορολογία είναι προϊόν της ερευνητικής δραστηριότητας, η οποία κατά το πλείστον διεξάγεται και διαχέεται μέσω της Αγγλικής γλώσσας. Αξίζει να αναφερθεί εδώ ότι το πρώτο ελληνικό λεξικό ορολογίας της γλωσσολογίας δημοσιεύθηκε από τον Δημητρίου το 1983, ο οποίος δεν ήταν γλωσσολόγος. Το λεξικό αυτό είναι παρόμοιο με εκείνο του Crystal, 1997 (ιδίως με τις αρχικές εκδόσεις)

και παρέχει χρήσιμη τεχνική ορολογία σε τέσσερις γλώσσες (Ελληνικά, Αγγλικά, Γαλλικά και Γερμανικά). Ομολογουμένως, σε πολλά σημεία η απόδοση της ορολογίας δεν είναι και τόσο επιτυχής αφού απομακρύνεται από τους γενικώς αποδεκτούς όρους (π.χ. ο όρος *plösive* αποδίδεται ως *στοματικό έκκροτο* αντί του όρου *κλειστό* που έχει επικρατήσει).

Σε όλες τις δημοσιεύσεις γλωσσολογικών δοκιμίων, συγγραμμάτων, άρθρων κτλ. που γίνονται στα Ελληνικά, είτε απευθείας είτε από μετάφραση, οι συγγραφείς αναφέρονται σαφώς στη δυσκολία απόδοσης καθώς και παγίωσης της ορολογίας και πολλές φορές διαφοροποιούνται μεταξύ τους ως προς την απόδοση ενός όρου με τον έναν ή τον άλλον τρόπο (Βλ. π.χ. Μπαμπινιώτης, 1980, Φιλιππάκη-Warburton, 1992, Lyons, 1981, Lyons, 1995 κ.τ.λ.).

Η δυσκολία απόδοσης και παγίωσης της ορολογίας, όπως αναφέρει και ο Μπαμπινιώτης, 1980, προκύπτει από το γεγονός ότι: (α) χρησιμοποιούνται πολλοί όροι στα Ελληνικά για τον χαρακτηρισμό ενός μόνον επιστημονικού όρου (π.χ. ο σοσιρικός όρος *parole* αποδίδεται ως *ομιλία*, *λόγος* ή *φωνούμενος λόγος*), και (β) χρησιμοποιείται ένας μόνον όρος για την απόδοση διαφόρων επιστημονικών όρων, ασχέτων μεταξύ τους (π.χ. *αναφορά* για τους διαφορετικούς όρους *reference* και *anaphora*).

Το πρόβλημα της ορολογίας της γλωσσολογίας, σίγουρα, δεν επισημαίνεται πρώτη φορά. Έχει συζητηθεί στο παρελθόν διεξοδικά σε εξειδικευμένες εργασίες από την Μότσιου, 1985, τον Μπαμπινιώτη, 1993 και την Anastasiadis-Symeonidis, 1994. Η Μότσιου, 1985 εκθέτει μια σειρά χρήσιμων προβληματισμών σχετικά με την ανάγκη ενοποίησης της ορολογίας. Ο Μπαμπινιώτης, 1993, αναφερόμενος γενικότερα στην ορολογία της επιστήμης (μεταγλώσσα), προτείνει ένα μεθοδολογικό σχήμα το οποίο συμβάλει στην αξιολόγηση του κάθε προτεινόμενου επιστημονικού όρου. Το σχήμα αυτό διατυπώνεται με τη μορφή τεσσάρων κριτηρίων-προϋποθέσεων: της *αποδεκτότητας* (δηλ. της γλωσσικής ορθότητας του όρου), της *πληροφορικότητας* (δηλ. της δηλωτικότητας, της διαφάνειας και της σαφήνειας του όρου), της *ανακλησιμότητας* (δηλ. της βραχύτητας, της μονολεκτικότητας και της παραγωγικής συνάφειας του όρου) και της *μεταφρασιμότητας* (δηλ. της αντιστοιχίας του όρου από γλώσσα σε γλώσσα). Τέλος, η Anastasiadis-Symeonidis, 1994, μεταξύ των άλλων, αναφέρεται εκτενώς σε μια σειρά προβληματικών όρων και προτείνει με συστηματικό τρόπο την απόδοσή τους.

4. Οι Προβληματικοί Όροι

Με γνώμονα τα όσα ανέφερα παραπάνω, θα περάσω τώρα στον σχολιασμό μερικών προβληματικών, κατά την άποψή μου, όρων και θα προσπαθήσω να προτείνω τη βέλτιστη απόδοσή τους στα Ελληνικά, ακολουθώντας κατά περίπτωση την παρακάτω διαδικασία (σημ. δίπλα σε κάθε βήμα της διαδικασίας παραθέτω το αντίστοιχο κριτήριο του Μπαμπινιώτη, 1993): (α) ανατρέχω στον επιστημονικό του ορισμό (βλ. πληροφορητικότητα και μεταφρασιμότητα), (β) λαμβάνω υπόψη μου τον βαθμό παγίωσης, βάσει των βιβλιογραφικών πηγών στις οποίες εμφανίζεται ο κάθε όρος (εδώ ακολουθώ την πρακτική του Crystal, 1997). Ας σημειωθεί εδώ ότι εάν ένας τεχνικός / επιστημονικός όρος περιλαμβάνεται και σε γλωσσικά λεξικά (π.χ. ερμηνευτικά και αντιλεξικά), προφανώς, σημαίνει πως έχει πλέον παγιωθεί (βλ. ανακλησιμότητα), (γ) ελέγχω τους μορφολογικούς (και άλλους) γλωσσικούς κανόνες βάσει των οποίων παράγεται ένας όρος, όταν

επιχειρείται να αποδοθεί στα Ελληνικά (βλ. αποδεκτότητα και μεταφρασσιμότητα), και (δ) αναζητώ τρόπους διασαφήνισής του από άλλους ομώνυμους όρους (για εξάλειψη της αμφισημίας) (βλ. πληροφορητικότητα).

4.1 Acceptability

Ως γνωστόν, ο όρος απαντάται γενικά στη γενετική θεωρία και αντιδιαστέλλεται προς τον όρο *grammaticality*. Ο όρος *grammaticality* έχει παγιωθεί στα Ελληνικά ως *γραμματικότητα* (με αντίθετο όρο την *αντιγραμματικότητα*) με ονοματική παραγωγή από το επίθετο *γραμματικός*. Αντίθετα, ο όρος *acceptability*, περιέργως, έχει αποδοθεί με τέσσερις τουλάχιστον όρους, ως το *αποδεκτό* (Φιλιππάκη-Warburton, 1992), *αποδεκτικότητα* (Θεοφανοπούλου-Κοντού, 1989), *αποδεκτότητα* (Αρχάκης, 2000), και *αποδοχή* (Δημητρίου, 1983). Εάν δεχθούμε πως καλούμε *αποδεκτό* (acceptable) ένα εκφώνημα το οποίο είναι δυνατό, επιτρεπτό και φυσικό να εκφωνηθεί στο περιβάλλον ενός φυσικού ομιλητή, τότε και το όνομα που αναφέρεται στη διαδικασία ή τον βαθμό ή την ιδιότητα σύμφωνα με τα οποία ένα εκφώνημα είναι αποδεκτό θα πρέπει να καλείται *αποδεκτότητα* (κατά το *συμβατός < συμβατότητα*). Αυτό άλλωστε ορίζει και ο μορφολογικός κανόνας παραγωγής ουσιαστικού σε *-ότητα* από θέμα επιθέτου (θέμα *αποδεκτ-* + επίθημα *-ότητα*), και όχι *αποδεκτικότητα* (που παράγεται από το *αποδεκτικός*) ή *αποδοχή* (που παράγεται από το *αποδέχομαι*).

4.2 Adjunct

Ο όρος αναφέρεται σε ένα οποιοδήποτε συντακτικό συστατικό το οποίο εισάγεται ή μετακινείται σε μια περιφερειακή θέση που διατίθεται από τη δομή μιας φράσης. Το συστατικό αυτό δεν αποτελεί συμπλήρωμα ή χαρακτηριστή της κεφαλής της φράσης, γι'αυτό και καταλαμβάνει θέση στην περιφέρεια της φράσης. Με άλλα λόγια το συστατικό “κρεμιέται” από τη δομή της φράσης για να δείξει ότι ενώ έχει σημασιολογική – προσδιοριστική σχέση με τη φράση δεν έχει εξαρτημένη σχέση με αυτή. Ο όρος καταρχήν έχει αποδοθεί ελεύθερα ως *επιρρηματικός προσδιορισμός* (Φιλιππάκη-Warburton, 1992) καταδεικνύοντας, νομίζω, μόνο μια από τις σημασιολογικές λειτουργίες του συστατικού αλλά όχι την ουσιαστική συντακτική του κατάσταση. Ο όρος έχει αποδοθεί και ως *προσάρτημα* (Νάκας, 1987), ενώ οι ομόρριζοι με αυτόν όροι *adjunction* και *adjoin*, που αναφέρονται στη συντακτική διαδικασία εισαγωγής ή μετακίνησης ενός συστατικού ως *adjunct*, απαντώνται στα Ελληνικά, το *adjunction* ως *πρόσζευξη* ή *προσθήκη* (Μπαμπινιώτης, 1977) και ως *προσάρτημα* (Δημητρίου, 1983) και το *adjoin* ως *προσάρπτι* (Θεοφανοπούλου-Κοντού, 1989). Εάν επικεντρωθούμε στη στενή συντακτική έννοια των όρων αυτών, τότε πιστεύω πως θα πρέπει να αποδώσουμε το *adjoin* ως *προσαρτώ* το *adjunction* ως *προσάρτηση* και το *adjunct* ως *προσάρτημα*. Οι όροι αυτοί στα Ελληνικά, και με τη γενική (συνδέω κάτι) και την ειδική τους σημασία (προσαρτώ εδάφη), αποδίδουν την έννοια της σύνδεσης ενός δευτερεύοντος στοιχείου με ένα άλλο πρωτεύον στοιχείο.

4.3 Anaphor

Ο όρος στα Αγγλικά αναφέρεται στις αυτοπαθείς και τις αλληλοπαθείς αντωνυμίες οι οποίες ερμηνεύονται αφού συνδεθούν συντακτικά με ένα ονοματικό στοιχείο που βρίσκεται μέσα στην ίδια πρόταση. Ενώ η προέλευση του όρου είναι ελληνική, δεν είναι εύκολο να αποδοθεί στα Ελληνικά. Ο όρος απαντάται σήμερα ως *στοιχείο υποχρεωτικής αναφοράς* (Φιλιππάκη-Warburton, 1992) και ως *αναφορικό* (Θεοφανοπούλου-Κοντού,

1989). Ο όρος, στα πλαίσια της Γενετικής Γραμματικής, συνδέεται με τους όρους *pronoun* και *R-expression*. Επειδή οι έννοιες αυτές βρίσκονται σε αλληλεπίδραση μεταξύ τους και αποτελούν κατ'επέκταση και κριτήρια αναγνώρισης των ιδιοτήτων των ονοματικών στοιχείων (ονομάτων, αντωνυμιών, κενών κατηγοριών), θα ήταν σκόπιμο να αποδοθούν στα Ελληνικά με ενιαίο τρόπο. Το *R-expression* αποδίδεται σωστά, πιστεύω, ως *στοιχείο ανεξάρτητης αναφοράς* (Φιλίππáκη-Warburton, 1992). Εάν διατηρήσουμε τη λέξη «στοιχείο», για να διαφοροποιηθούμε από την παραδοσιακή γραμματική ορολογία (σύμφωνα και με την άποψη των Holton et al., 1997) όπου ούτως ή άλλως όλα, πλην των ονομάτων, καλούνταν αντωνυμίες, τότε ο όρος *pronoun* θα πρέπει να ονομάζεται πλέον *αντωνυμικό στοιχείο* και το *anaphor* θα πρέπει να παγιωθεί ως *αναφορικό στοιχείο*. Η απόδοση του *pronoun* ως *αντωνυμικό στοιχείο* δεν θα προσκρούει στην απόδοση του όρου *antonymy*, αν τον αποδώσουμε ως *αντωνυμότητα*, και όχι ως *αντωνυμικότητα* (Lyons, 1995). Η αντωνυμικότητα θα πρέπει να αποτελεί απόδοση του όρου *pronominality*, ενώ το *antonym* θα πρέπει να αποδίδεται ως *αντώνυμο* (κατά τα *ομώνυμο*, *συνώνυμο*). Τέλος, ο όρος *anaphora* που αναφέρεται στη συντακτική συμπεριφορά των *αναφορικών στοιχείων* δεν θα πρέπει να αποδοθεί ως *αναφορά*, για να αποφευχθεί η σύγχυσή του με τον όρο *reference*, αλλά ως *αναφορικότητα* (Lyons, 1995). Κατ'επέκταση, ο αντίθετος όρος *cataphora* θα πρέπει να αποδοθεί με τον ίδιο τρόπο ως *καταφορικότητα* και όχι *καταφορά*.

4.4 Antecedent

Ο όρος αφορά στο συντακτικό στοιχείο με το οποίο συνδέεται συντακτικά και μέσω του οποίου ερμηνεύεται ένα αναφορικό στοιχείο. Ο όρος έχει αποδοθεί, εύλογα, στα Ελληνικά ως *σημείο αναφοράς* (Θεοφανοπούλου-Κοντού 1989). Εντούτοις, ένα *antecedent*, στη γενετική γραμματική, έχει συντακτικά και δομικά χαρακτηριστικά πέραν αυτών ενός απλού «σημείου», δηλαδή ενός στοιχείου, αφού έχει την ιδιότητα να κυβερνά μια κενή κατηγορία (πρβλ. *antecedent government*). Συνεπώς, πιστεύω πως θα πρέπει να αποδοθεί διαφορετικά και μάλιστα βάσει του προθήματος *ante-* που σημαίνει «προ», δηλαδή ότι κάτι προηγείται. Ωστόσο, για να μην υπάρξει σύγχυση με τον όρο του *προηγείσθαι* (*precede*) (Θεοφανοπούλου-Κοντού, 1989) που αναφέρεται, ούτως ή άλλως, σε γραμμική σχέση, νομίζω πως πρέπει να αποδοθεί ως *ηγούμενο στοιχείο* για να αναδειχθεί η διάσταση της δομικής σχέσης και της ιεραρχίας που εμπεριέχονται στην έννοια του όρου *antecedent*.

4.5 Assignment

Ο όρος σχετίζεται με τη θεματική θεωρία και τη θεωρία της πτώσης στη γενετική γραμματική. Αναφέρομαι λοιπόν στις διαδικασίες *Case assignment* και *theta role assignment* όπου το κατάλληλο στοιχείο (το ρήμα, η πρόθεση, ο ρηματικός χρόνος κτλ.) εμφανίζεται να διαθέτει ένα σύνολο γραμματικών ή σημασιολογικών λειτουργιών τις οποίες, σύμφωνα με τα ιδιοσυγκρασιακά του συστατικά ή τη συντακτική του θέση, τις δίνει, τις παραχωρεί σε ένα άλλο στοιχείο (συμπλήρωμα ή γραμματικό υποκείμενο) με το οποίο βρίσκεται σε αλληλεξάρτηση. Οι όροι αυτοί πολλές φορές εμφανίζονται στη βιβλιογραφία και ως *Case marking* ή *theta marking* δίνοντας έμφαση στο ότι ένα στοιχείο έχει δεχθεί κάποια λειτουργία και μπορεί να έχει αλλάξει και γραμματική μορφή (από μορφολογική άποψη), έχουν δηλαδή παθητική έννοια. Ο όρος *assignment* έχει αποδοθεί ως *ένδειξη* (Θεοφανοπούλου-Κοντού, 1989) και το *assign* ως *δίνω* (Φιλίππáκη-Warburton, 1992). Με βάση την πραγματική έννοια του όρου, πράγματι αναφέρεται σε μια διαδικασία «δούναι» και «λαβείν» που επιχειρείται να αποδοθεί με τους όρους *ένδειξη* και *δίνω*.

Πιστεύω πως οι όροι *assign* και *assignment* θα πρέπει να αποδοθούν αντίστοιχα ως *εκχωρώ* και *εκχώρηση* για να αναδειχθεί η διάσταση της μεταβίβασης ενός δικαιώματος (ύπαρξης) από τον αρχικό - “νόμιμο” κάτοχό του σε κάποιον τρίτο, το οποίο δικαίωμα δεν μπορεί να επιστραφεί. Εναλλακτικοί όροι, οι οποίοι δεν είναι, πιστεύω, το ίδιο ακριβείς, είναι οι *παραχωρώ-παραχώρηση* (συνώνυμο), *μεταβιβάζω-μεταβίβαση* (θα απέδιδε καλύτερα την έννοια του *transfer*) ή *αναθέτω-ανάθεση* (ταιριάζει με τα ρόλο ή έργο αλλά όχι με την Πτώση). Τέλος, αν χρησιμοποιήσουμε τον όρο *εκχωρώ-εκχώρηση* έχουμε στη διάθεσή μας και τα παράγωγα *εκχωρητής* (*assigner*) και *εκχωρούμενος* (*assignee*).

4.6 Binding

Ο όρος έχει ειδική θέση στη γενετική σύνταξη και αναφέρεται στον τρόπο ερμηνείας των διαφόρων τύπων ονοματικών στοιχείων. Έχει αποδοθεί ως *αναφορική σύνδεση* και *δέσμευση* (Φιλιππάκη-Warburton, 1992) ή μόνον ως *αναφορική σύνδεση* (Θεοφανοπούλου-Κοντού, 1989). Πιστεύω πως θα πρέπει να αποδίδεται και με τους δυο όρους μαζί, οι οποίοι θα εναλλάσσονται ανάλογα με την περίπτωση. Όταν αναφέρεται στη *binding theory* ή στα *binding conditions* τότε θα πρέπει να αποδίδεται αντίστοιχα ως *θεωρία αναφορικής σύνδεσης* και *συνθήκες αναφορικής σύνδεσης*, ενώ όταν αναφέρεται στο ότι ένα στοιχείο *bind* ένα άλλο στοιχείο, τότε το πρώτο στοιχείο *δεσμεύει αναφορικά* το δεύτερο· αντίστοιχα, ο *binder* θα πρέπει να αποδοθεί ως *αναφορικός δεσμευτής* και το *bound* ως *αναφορικά δεσμευμένος-η-ο*. Εάν τώρα το *bound* αναφέρεται στη μορφολογία, στη διαφορά μεταξύ *free morpheme* και *bound morpheme* μπορούμε να ακολουθήσουμε την παγιωμένη απόδοση ως *ελεύθερο* και *δεσμευμένο μόρφημα*.

4.7 Competence

Ο όρος εισάγεται από τον Chomsky μαζί με τον όρο *performance*. Οι όροι αντιστοιχούν στους αντίστοιχους όρους *langue* και *parole* του Σοσίρ και αναφέρονται στη διαφορά μεταξύ *γνώσης* (*knowledge*) και *χρήσης* (*use*) της γλώσσας. Ο όρος *competence* έχει αποδοθεί ως *γλωσσική ικανότητα* (Φιλιππάκη-Warburton, 1992, Θεοφανοπούλου-Κοντού, 1989), ως *ικανότητα* (Lyons, 1995) και *ικανότητα παραγωγής* (Δημητρίου, 1983). Ο όρος, με την κυριολεκτική του έννοια, σημαίνει «ικανότητα» και «επάρκεια» και συνεισφέρει πιστεύω πως σωστά αποδίδεται ως *γλωσσική ικανότητα*, μια και αναφέρεται εδώ ειδικά στη γλώσσα. Ο όρος αυτός θα πρέπει, ως προς την ορολογία, να διακρίνεται σαφώς από τον όρο *language faculty*, ο οποίος αναφέρεται στην ικανότητα, το χάρισμα, που έχουν από τη φύση τους όλοι οι άνθρωποι να κατακτήσουν τη μητρική τους γλώσσα (πρβλ. καθολική γραμματική, συσκευή γλωσσικής κατάρτησης). Ο όρος αυτός συνεπώς θα πρέπει να αποδίδεται ως *έμφυτη γλωσσική ικανότητα*. Αντίστοιχα με τον όρο *competence*, ο όρος *performance* έχει αποδοθεί ως *γλωσσική συμπεριφορά* (Φιλιππάκη-Warburton, 1992), *γλωσσική πραγμάτωση* ή *πλήρωση* (Θεοφανοπούλου-Κοντού, 1989), *γλωσσική επιτέλεση* (Lyons, 1995) και *γλωσσική πλήρωση* (Δημητρίου, 1983). Ας δούμε τις αποδόσεις αυτές μια προς μια. Ο όρος *γλωσσική πλήρωση* θα σημαίνει “εκπλήρωση” ή “εκτέλεση” ή “ανταπόκριση” ή “ολοκλήρωση” των όρων ή των συνθηκών που τίθενται από τη *γλωσσική ικανότητα*, τη *γνώση* της γλώσσας. Ο όρος *γλωσσική πραγμάτωση* θα σημαίνει “πραγματοποίηση” και “εφαρμογή” της *γλωσσικής ικανότητας*. Ο όρος *γλωσσική συμπεριφορά* παραπέμπει στον τρόπο που αντιδρά γλωσσικά ένας ομιλητής. Τέλος ο όρος *γλωσσική επιτέλεση* θα σημαίνει “εκτέλεση” ή “πραγματοποίηση” ενός “γλωσσικού έργου”. Οι τέσσερις αυτές αποδόσεις του όρου *performance* επιχειρούν να αποδώσουν τη σύνθετη

έννοια που έχει ο όρος αυτός, δηλαδή τη βιολογική, ψυχολογική και κοινωνική διάσταση της γλωσσικής δράσης ενός φυσικού ομιλητή, αλλά οι περισσότερες κατορθώνουν να προβάλλουν μόνο τη μια από αυτές τις διαστάσεις. Παρότι οι όροι *πραγμάτωση* και *πλήρωση* φαίνεται να είναι συνώνυμοι, σύμφωνα με τη διαίσθησή μου, ο όρος *performance* αποδίδεται καλύτερα ως *γλωσσική πλήρωση*, αφού έτσι τονίζεται ιδιαίτερα η διάσταση της δημιουργικής εφαρμογής και της εξωτερίκευσης του γλωσσικού συστήματος, προσωπικά, από τον κάθε έναν από τους ομιλητές μιας γλωσσικής κοινότητας. Επιπρόσθετα, ο όρος *πραγμάτωση* μπορεί να διατηρηθεί για να αποδοθεί ο όρος *realization/realisation* και τα παράγωγά του.

4.8 Context

Ο όρος καλύπτει μια δέσμη εννοιών και συνεπώς παρουσιάζει δυσκολίες στην απόδοσή του. Έχει αποδοθεί ως *περιβάλλον* (Μπαμπινιώτης, 1977, 1985, Θεοφανοπούλου-Κοντού, 1989), ως *γλωσσικό περιβάλλον – συμφραζόμενα* (Μπαμπινιώτης, 1980, 1985), *λεκτικό περιβάλλον* (Μπαμπινιώτης, 1985), *συμφραζόμενα* (Χριστίδης, 1999, Μπαμπινιώτης, 1985), ως *περικείμενο – συμφραζόμενα* (Lyons, 1995), *συγκείμενο* (Μπαμπινιώτης, 1985) και ως *γλωσσικό συμπεριέχον – γλωσσικό περιβάλλον* (Δημητρίου, 1983). Όπως αναφέρει ο Μπαμπινιώτης, 1985, ο συγκεκριμένος όρος στα Ελληνικά θα πρέπει να αποδίδεται ανάλογα με την ακριβή του χρήση. Με τη λογική αυτή, όλοι οι παραπάνω όροι είναι κατά βάση σωστοί. Ωστόσο, για να αποφύγουμε τη σύγχυση και να επιτύχουμε τη μεγαλύτερη δυνατή ακρίβεια θα πρέπει να περιορίσουμε όσο γίνεται περισσότερο τους διαθέσιμους όρους. Ας δούμε πού χρησιμοποιείται στην επιστήμη ο όρος *context* και κατ'επέκταση πώς θα πρέπει να αποδοθεί στα Ελληνικά: (α) όταν αναφερόμαστε στα στοιχεία αυτά (φθόγγοι, μορφήματα, λέξεις) που περιβάλλουν ένα υπό εξέταση στοιχείο θα πρέπει να μιλάμε για το *περιβάλλον*, και κατ'επέκταση, όταν εντάσσουμε ένα τέτοιο στοιχείο στο κατάλληλο περιβάλλον θα πρέπει να μιλάμε για *ένταξη σε περιβάλλον* (*contextualization*) ενώ όταν αναφερόμαστε σε σχήματα ή κανόνες (όπως οι λεγόμενοι φραστικοί κανόνες) που είναι ανεξάρτητοι από το περιβάλλον (*context-free*), τότε θα πρέπει να μιλάμε για *περιβαλλοντικά ελεύθερους* (Φιλίππáκη-Warburton, 1992) κανόνες, ενώ θα πρέπει να ονομάζουμε *περιβαλλοντικά ευαίσθητους* (*context sensitive*) όσους κανόνες επηρεάζονται από το περιβάλλον (πρβλ. γραμμικοί φωνολογικοί κανόνες). (β) όταν αναφερόμαστε στη γνώση και εμπειρία που πρέπει να διαθέτουν ο ομιλητής και ο ακροατής για να επικοινωνήσουν γραπτά ή προφορικά, τότε θα πρέπει να μιλάμε για το *περικείμενο* (αν δεχθούμε ότι και η ομιλία είναι κείμενο, βλ. Μπαμπινιώτης, 1985), καθώς και για *περικειμενοποίηση*, όταν εντάσσουμε μια πρόταση ή ένα εκφώνημα στο περικείμενο. (γ) όταν αναφερόμαστε γενικά στον έμμεσο τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε τη σημασία μιας λέξης, χωρίς να γνωρίζουμε την ακριβή της έννοια, τότε μπορούμε να μιλάμε για το *περικείμενο* ή γενικότερα για τα *συμφραζόμενα*.

4.9 C-command

Ο όρος αναφέρεται στη δομική υπεροχή ενός συντακτικού συστατικού έναντι ενός άλλου όταν το πρώτο βρίσκεται υψηλότερα από το δεύτερο και το ένα δεν κυριαρχεί στο άλλο. Ο όρος έχει αποδοθεί ως *δεσπόζω (δεσπόζειν)* (Θεοφανοπούλου-Κοντού, 1989) και ως *επιβάλλομαι δομικά* (Φιλίππáκη-Warburton, 1992). Ο όρος *δεσπόζω* πράγματι αποδίδει την έννοια της υπεροχής και της υψηλότερης θέσης που εμπεριέχονται στη σημασία του *c-command*. Εάν επιλέξουμε αυτήν την απόδοση, τότε έχουμε τις παράγωγες λέξεις: ρήμα

δεσπόζω (to co-command) και το επίθετο *δεσπόζων-ουσα-ον* (c-commanding) αλλά δεν έχουμε παράγωγο όνομα, αν δεν καταφύγουμε στο αρχαίο απαρέμφατο *δεσπόζειν* (βλ. Θεοφανοπούλου-Κοντού, 1989)). Αν στη συνέχεια επιχειρήσουμε να αποδώσουμε τον συγγενή με το *c-command* όρο *m(aximal)-command* τότε έχουμε πρόσθετη δυσκολία, αν θέλουμε να διατηρήσουμε τη σχέση που έχουν στα Αγγλικά. Πιστεύω πως ο όρος *c-command* πιο εύκολα αποδίδεται ως *επιβάλλομαι δομικά* (ρήμα), *δομική επιβολή* (όνομα) και *δομικά επιβαλλόμενο* (επίθετο) και κατ'επέκταση αποδίδεται και ο όρος *m-command* ως: *επιβάλλομαι δομικά σε μέγιστο βαθμό* (ρήμα), *μέγιστη δομική επιβολή* (όνομα) και *δομικά επιβαλλόμενο σε μέγιστο βαθμό* (επίθετο).

4.10 Form

Ο όρος, εκ των πραγμάτων, αναφέρεται σε αρκετές διαφορετικές μεταξύ τους έννοιες: (α) αναφέρεται στον αφηρημένο φωνολογικό ή γραμματικό χαρακτηρισμό της γλώσσας σε αντιδιαστολή προς τη σημασία της, και εδώ θα πρέπει να αποδοθεί ως *τύπος*. Έτσι τα “πρόταση, μόρφωμα, λέξημα” θεωρούνται *γλωσσικοί τύποι* ενώ η μελέτη των γλωσσικών μονάδων, βάσει των αρχών των μαθηματικών και της λογικής θα ονομάζεται αντίστοιχα *τυπική σύνταξη* (*formal syntax*) ή *τυπική σημασιολογία* (*formal semantics*), (β) ο όρος *form* αναφέρεται και στους διάφορους τρόπους εκφοράς μιας γλωσσικής μονάδας, δηλαδή στις διάφορες γραμματικές λέξεις με τις οποίες εμφανίζεται το λέξημα *περπατώ*, ως *περπατούσα*, *περπάτησα*, *περπατούμε*, *περπατήσουν* κ.τ.λ. Και σ' αυτήν την περίπτωση ο όρος θα πρέπει να αποδοθεί ως *τύπος* (πρβλ. στην παραδοσιακή γραμματική αναφερόμασταν π.χ. στον “τύπο του πληθυντικού”), (γ) ο όρος *form* απαντάται και στις εκφράσεις *logical form* και *phonetic form* όπου αναφέρεται στους δυο τύπους αναπαράστασης μιας πρότασης. Σαφέστατα, εδώ θα πρέπει να αναφερόμαστε στη *λογική δομή* και τη *φωνητική δομή* (Φιλιππάκη-Warburton, 1992, Μπαμπινιώτης, 1980, Θεοφανοπούλου-Κοντού, 1989). Η απόδοση του όρου *form* ως *μορφή* είναι ακριβής μόνον όταν ο όρος αναφέρεται π.χ. στη διαφορά μεταξύ *form* και *substance* του Σοσίρ και όχι στις άλλες χρήσεις (βλ. Μπαμπινιώτης, 1980, Lyons, 1995).

4.11 Meaning

Ο όρος σχετίζεται με τους όρους *sense* και *concept*, ενώ και η απόδοσή τους στα Ελληνικά είναι μάλλον δύσκολη (βλ. Φιλιππάκη-Warburton, 1992). Οι όροι αυτοί έχουν αποδοθεί με διάφορους τρόπους, ενώ ομοφωνία φαίνεται να υπάρχει μόνο για τον όρο *concept* που έχει αποδοθεί ως *έννοια* (Φιλιππάκη-Warburton, 1992, Μπαμπινιώτης, 1980, 1985, Lyons, 1995). Συγκεκριμένα, ο όρος *meaning* έχει αποδοθεί ως *νόημα* (Φιλιππάκη-Warburton, 1992) και ως *σημασία* (Lyons, 1995) και ο όρος *sense* ως *σημασία* (Φιλιππάκη-Warburton, 1992) ως *νόημα* (Μπαμπινιώτης, 1980) και ως *έννοια* (Lyons, 1995, Lyons, 1981). Ας επιχειρήσουμε να αποσαφηνίσουμε λίγο τα πράγματα. Καταρχήν, ο όρος *concept* έχει φιλοσοφική παρά γλωσσολογική διάσταση και αναφέρεται, ως γνωστόν, στη νοητική εικόνα ενός αφηρημένου ή απτού πράγματος και συνεπώς θα πρέπει να αποδίδεται στα Ελληνικά με τον όρο *έννοια*, ο όρος αυτός αφορά στην υποκειμενική και όχι στην αντικειμενική αντίληψη των πραγμάτων. Το *meaning* είναι καθαρά γλωσσολογικός όρος και αφορά στην αντικειμενική και συμβατική αντίληψη των πραγμάτων και θα πρέπει να αποδοθεί με τον όρο *σημασία*, ενώ όταν αναφέρεται στη σημασία της πρότασης ή του εκφώνηματος θα μπορούσε να αποδοθεί και ως *νόημα* (βλ. Μπαμπινιώτης, 1998). Τέλος, ο όρος *sense*, αντιδιαστέλλεται προς τις “εξωγλωσσικές” οντότητες της αναφοράς και της

δήλωσης, και αναφέρεται σε ένα σύστημα γλωσσικών σχέσεων που ενυπάρχει σε κάθε λεξικό στοιχείο και υποδεικνύει τον τρόπο με τον οποίο αυτό σχετίζεται με τα άλλα λεξικά στοιχεία. Για την απόδοση του όρου νομίζω πως θα πρέπει να χρησιμοποιηθεί και πάλι ο όρος *έννοια* με βάση το γεγονός ότι το *sense* αναφέρεται σε κάποια πτυχή της σημασίας, που ενυπάρχει δηλαδή στη σημασία. Κατά συνέπεια, ο όρος *sense relation* πιστεύω πως θα πρέπει να αποδοθεί ως *εννοιακή σχέση* (Lyons, 1995, Lyons, 1981).

4.12 Recursion

Ο τεχνικός αυτός όρος από τη γενετική θεωρία αναφέρεται στην ιδιότητα των κανόνων να επαναλειτουργούν όσο και όποτε απαιτείται. Ο όρος έχει αποδοθεί ως *επανάληψη – ανακύκλωση* (Φιλίππακη-Warburton, 1992, Μπαμπινιώτης, 1977, Δημητρίου, 1983, Lyons, 1995) και ως *επαναδρομή* (Θεοφανοπούλου-Κοντού, 1989, Nespor, 1993). Πιστεύω πως οι αποδόσεις *επανάληψη* και *ανακύκλωση* είναι μάλλον ατυχείς, αφού θα ήταν αδόκιμο να μιλήσουμε για «επανάληψη του κανόνα» ή «ανακύκλωση του κανόνα», αλλά μάλλον για «επανάληψη της λειτουργίας ή ανακύκλωση του προϊόντος του κανόνα». Ο όρος *recursion* αναφέρεται ακριβώς στην «επαναλειτουργία», στο «ξανατρέξιμο» του κανόνα και νομίζω πως αποδίδεται καλύτερα ως *επαναδρομή*. Το επίθετο *recursive* μπορεί να αποδοθεί ίσως ως *επαναδρομικός* και όχι απλά ως *αναδρομικός* (Μπαμπινιώτης, 1977), σαν να κάτι να αναφέρεται ή να ανατρέχει στο παρελθόν.

4.13 Sentence

Η απόδοση του όρου αυτού προβληματίζει από τη στιγμή που σχετίζεται και με τον όρο *clause*. Το ζεύγος των όρων έχει αποδοθεί ως *πρόταση - υποπρόταση* (Lyons, 1995), *πρόταση – πρόταση* (Φιλίππακη-Warburton, 1992, Θεοφανοπούλου-Κοντού, 1989, Δημητρίου, 1983) και ως *απλή ανεξάρτητη πρόταση – απλή εξηρημένη πρόταση* (Μπαμπινιώτης, 1980). Είναι πιστεύω σημαντικό να μπορούμε να διακρίνουμε σαφώς τον όρο *sentence* από τον όρο *clause*, όχι στις περιπτώσεις όπου η έννοιά τους ταυτίζεται (π.χ. *sentence/clause structure*), αλλά όταν ο πρώτος αναφέρεται στη μέγιστη δομική μονάδα που παράγει η γραμματική μιας γλώσσας, ενώ ο δεύτερος σε μια ενδιάμεση μονάδα η οποία περιέχεται ή ταυτίζεται με τη *sentence* (π.χ. *this sentence consists of two clauses*). Στην περίπτωση αυτή οι όροι μπορούν να αποδοθούν επαρκώς, ως *πρόταση (sentence)* και *υποπρόταση (clause)*, αναδεικνύοντας και το γεγονός ότι, στο επίπεδο της γραμματικής/συντακτικής ανάλυσης, η πρόταση είναι ιεραρχικά ανώτερη της υποπρότασης.

Στη συνέχεια, λόγω των περιρισμών του χώρου, αναφέρω περιληπτικά μερικούς ακόμη όρους των οποίων η απόδοση πιστεύω πως θα πρέπει να μας προβληματίσει.

5. Καθαρεύουσα ή Δημοτική ;

Ο όρος *affix hopping* θα μπορούσε να αποδοθεί, εάν καταφύγουμε στην καθαρεύουσα, ως *αλλόμενο πρόσφυμα* αφού κάποια λέξη της δημοτικής δεν θα προσέδιδε την ίδια «σοβαρότητα» στον όρο. Η ίδια τακτική έχει ακολουθηθεί άλλωστε και με άλλους όρους όπως *chain* ως *άλυση* (Θεοφανοπούλου-Κοντού, 1989), και *percolation* ως *φιλτράρειν/φιλτράρεσθαι* (Θεοφανοπούλου-Κοντού, 1989) ή *διαπήδηση (των χαρακτηριστικών)* (Ράλλη, 1986). Ο όρος *άλυση* ή και *αλυσίδα* ακούγονται το ίδιο, αλλά οι όροι *φιλτράρειν/φιλτράρεσθαι* είναι μάλλον αδόκιμοι, αφού την ίδια στιγμή χρησιμοποιείται

ο πολύ παραγωγικός κανόνας της δημοτικής «ξενικό θέμα ονόματος + επίθημα -άρω» και προστίθεται και η κατάληξη του απαρεμφάτου της Αρχαίας. Νομίζω πως δοκιμότερη απόδοση θα ήταν τα *διηθώ/διηθούμαι/διήθηση*. Το ίδιο πρόβλημα πιστεύω πως δημιουργείται με την απόδοση των όρων *check - checked - unchecked* ως *τσεκάρω - τσεκαρισμένος - ατσεκάριστος* ή των όρων *mark - marked - unmarked* ως *μαρκάρω - μαρκαρισμένος - αμαρκάριστος* (Nespor, 1993). Παρότι ο παραγωγικός κανόνας εδώ εφαρμόζεται φυσιολογικά, το αποτέλεσμα, κατά τη γνώμη μου δεν είναι και τόσο ικανοποιητικό (από αισθητικής απόψεως), αν λάβουμε υπόψη μας και πόσο προβληματική θα ήταν η απόδοση των όρων *checking theory* και *markedness*, άραγε θα αποδίδονταν επαρκώς ως «θεωρία τσεκαρίσματος» και «μαρκαρισμενότητα» κ.τ.ο. Ίσως τα παράγωγα του *check* θα μπορούσαν να αποδοθούν ως *επαληθεύω, επαλήθευση, επαληθευμένο, μη επαληθευμένο, θεωρία επαλήθευσης* και τα παράγωγα του *marked* ως *στιγματισμένος, μη στιγματισμένος, στιγματισμός* ή κάτι ανάλογο. Ανάλογα προβλήματα προκαλεί και η απόδοση των όρων *greed* που θα μπορούσε να αποδοθεί ως *απληστία*, το *procrastinate* ως *αναβολή* και το *spell-out* ως *εκφορά*.

6. Παράφραση

Σε ορισμένες περιπτώσεις, δεν είναι διόλου εφικτή η απόδοση του όρου αλλά μόνον η παράφρασή του με βάση τον τεχνικό του ορισμό (αντίθετα προς την προϋπόθεση της *ανακλησιμότητας* του Μπαμπινιώτη, 1993), τέτοιες περιπτώσεις είναι π.χ. το *ried-ripping* που θα μπορούσε να παραφρασθεί ως *συνέλκυση της πρόθεσης* ενώ ο αντίθετος όρος *preposition stranding* ίσως δεν χρειάζεται να παραφρασθεί ως «μετακίνηση χωρίς την πρόθεση» (Θεοφανοπούλου-Κοντού, 1989) αλλά να αποδοθεί κατ'αναλογία ως *εγκατάλειψη της πρόθεσης*. Ο όρος *elsewhere condition* της λεξικής φωνολογίας αναγκαστικά θα πρέπει να παραφρασθεί, ίσως, ως *συνθήκη του λοιπού περιβάλλοντος* (Nespor, 1993), το ίδιο και ο όρος *tough movement* ως *ανύψωση αντικειμένου* κατ'αντιδιαστολή προς την *ανύψωση (του υποκειμένου)* που αποδίδει τον όρο *raising* (Θεοφανοπούλου-Κοντού, 1989). Τέλος, ο όρος *license* ίσως δεν χρειάζεται να παραφρασθεί ως «επιτρέπεται να υπάρχει» (Φιλίππική-Warburton, 1992) αλλά, μαζί με τους παράγωγους όρους *licenser-licensee-licensed licensing* ως *εξουσιοδοτώ, εξουσιοδοτής, εξουσιοδοτούμενος, εξουσιοδοτημένος, εξουσιοδότηση*.

7. Νεολογισμοί

Για την απόδοση μερικών άλλων όρων, ίσως απαιτείται η διαδικασία της νεολογίας. Δηλαδή, ο όρος *ambifix* θα μπορούσε να αποδοθεί ως *αμφίθημα* (κατά τα παγιωμένα *επίθημα, ένθημα, πρόθημα*), ο όρος *mapping* ως *απεικόνιση* ή *αντιστοίχιση* (Nespor, 1993), ο όρος *configuration/configurational language* ως *διαγραμματική γλώσσα* (Φιλίππική-Warburton, 1992), ο όρος *interface* ως *επίπεδο διασύνδεσης* και τέλος ο όρος *quantifier* ως *ποσοδείκτης*, ως αντίστοιχο με τα μάλλον παγιωμένα *χαρακτηριστής* (specifier), *προσδιοριστής* (determiner), *συντελεστής* (operator) τα οποία είναι αρσενικά ονόματα που αναφέρονται σε λειτουργικά στοιχεία μιας συντακτικής δομής, αποφεύγοντας τους όρους «ποσοδεικτικός» (Holton et al., 1997) ή «ποσοτικό» (Θεοφανοπούλου-Κοντού, 1989) και το «ποσοτικός δείκτης» για αποφυγή όποιας σύγχυσης με το *index* (Lyons, 1995). Κατ'αναλογία, ο όρος *quantification* θα μπορούσε να αποδοθεί ως *ποσοτικοποίηση*.

8. Αμφισημία και άλλα Προβλήματα

Ορισμένοι όροι φαίνεται να είναι πολύ δύσκολο να αποδοθούν στα Ελληνικά χωρίς να προκαλέσουν αμφισημία ή χωρίς να είναι ελλιπής η απόδοσή τους όσον αφορά στους παράγωγους όρους τους. Ο όρος *module* ίσως θα μπορούσε να αποδοθεί ως *υποσύστημα* (Φιλιππάκη-Warburton, 1992) ή *διαμόρφωμα* αλλά δεν είναι εξίσου εφικτή η απόδοση των όρων *modular* ή *modularity* (πρβλ. *modularity of mind*) με τον ίδιο τρόπο αλλά ίσως ως *αρθρωτός* (και *αρθρωτότητα*;) κατά τον Μπαμπινιώτη, 1993. Ο όρος *derivation* αποδίδεται σωστά ως *παραγωγή-παραγωγικός* αλλά όταν συνδυάζεται με τον όρο *productive* το αποτέλεσμα δεν είναι και τόσο ικανοποιητικό ως *παραγωγική παραγωγή* και ίσως κανείς θα πρέπει να την αποδώσει, όχι και τόσο εύστοχα, ως *δημιουργική παραγωγή*. Πρόβλημα προκύπτει και στην περίπτωση του όρου *underlying* ως *υποκείμενος* (Θεοφανοπούλου-Κοντού, 1989, Μπαμπινιώτης, 1980), όταν συνδυαστεί ως *underlying subject* και αποδοθεί ως *υποκείμενο υποκείμενο*. Ο όρος *tense* αν αποδοθεί ως *χρόνος* (Φιλιππάκη-Warburton, 1992, Θεοφανοπούλου-Κοντού, 1989) και όχι ως *ρηματικός χρόνος* (πρβλ. «χρόνος ρήματος», Δημητρίου, 1983) τότε δεν μπορεί να διακριθεί, όπως πρέπει, από τον όρο *time*. Οι όροι *thematization* και *topicalization* αναφέρονται στο ίδιο φαινόμενο, αλλά από διαφορετική οπτική γωνία. Μπορούν λοιπόν και οι δυο να αποδοθούν με τον όρο *θεματοποίηση* (Φιλιππάκη-Warburton, 1992), αλλά ειδικά ο δεύτερος ίσως θα ήταν προτιμότερο να αποδοθεί ως *συντακτική θεματοποίηση*. Τέλος το ρήμα *generate*, και κάποια παράγωγά του, παρουσιάζουν δυσκολία στην απόδοσή τους, αντίθετα από το *generative* το οποίο έχει παγιωθεί ως *γενετικός*. Θα μπορούσαμε ίσως να αποδώσουμε όλους αυτούς τους όρους ως *γεννώ* (*generate*), *γένεση* (*generation*) και *γεννημένος* (*generated*) αποφεύγοντας το *παράγω* και τα παράγωγά του τα οποία έχουν αποδώσει την οικογένεια του *derive*.

9. Συμπεράσματα

Στην εργασία αυτή συζήτησα την απόδοση μιας σειράς όρων γλωσσολογίας στα Ελληνικά. Από τη συζήτηση προκύπτουν τα ακόλουθα συμπεράσματα. Καταρχήν, σημαντικά είναι τα προβλήματα αμφισημίας στην απόδοση των όρων τα οποία θα μπορούσαν να εξαιρεθούν, κατά το δυνατόν, μέσω της νεολογίας (βλ. *reference* και *anaphora*), ή με τη χρήση επιθετικών προσδιορισμών (π.χ. *competence* και *language faculty*), αφού όμως δοθεί ιδιαίτερη βαρύτητα στον επιστημονικό ορισμό του κάθε όρου. Επίσης, ένας όρος είναι καλύτερο να προτιμάται με βάση τη δυνατότητα να σχηματίζει με ευκολία ακριβή παράγωγα (π.χ. *εκχωρώ* και *εκχωρητής*, *εκχωρούμενος*, για το *assign* αντί π.χ. του *δίνω* ή το *επιβάλλομαι δομικά* αντί του *δεσπόζω*). Ωστόσο, τα παράγωγα των υπαρχόντων όρων θα πρέπει να σχηματίζονται με ιδιαίτερη προσοχή στους παραγωγικούς και συνθετικούς μορφολογικούς κανόνες που διαθέτει η γλώσσα (π.χ. *αποδεκτότητα* αντί του *αποδεκτικότητα*, αλλά και *σημασιακός* αντί του *σημασικός*). Ακόμη αξίζει να σημειωθεί ότι η ακριβής απόδοση δεν προκύπτει στις περισσότερες περιπτώσεις, μέσω της παράφρασης, διότι εκεί ενυπάρχει έντονο το υποκειμενικό στοιχείο, και η λύση πολλές φορές βρίσκεται στη γενική χρήση μιας λέξης (π.χ. *adjoin* ως *προσαρτώ* και όχι *προσάπτω*). Η περιφραση είναι εξίσου πρόβλημα, όπου δεν απαιτείται, καθότι δυσχεραίνει στη συνέχεια την παραγωγικότητα του όρου. Ακόμη, σημαντικό ζήτημα είναι και ο περιορισμός των πιθανών εξειδικευμένων αποδόσεων γενικών όρων όπως οι *context* και *form* και η επιλογή των καταλληλότερων και των περισσότερο παγιωμένων, αφού πάντα ο υψηλός βαθμός παγίωσης του όρου είναι σημαντικότερος παράγοντας για απόδοση ενός όρου. Σε κάθε

περίπτωση, θεωρώ πως, όπως τονίζει και η Μότσιου, 1985, κύριο μέλημα της ελληνικής γλωσσολογικής κοινότητας είναι να συναινέσει σε ένα corpus ορολογίας το οποίο να μην είναι απλά τυπικά και επιστημονικά ακριβές αλλά και να διευκολύνει στη διδασκαλία της επιστήμης και στη διάδοσή της στην Ελλάδα.

Σημείωση: Καταρχήν, θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου στη φίλη και συνάδελφο Αγγελική Ράλλη για τη συνεχή υποστήριξη και βοήθειά της. Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους συναδέλφους Α.Ρούσσου, Β.Σπυρόπουλο, Μ.Σταύρου και Τ.Τσαγκαλίδη για τις εύστοχες παρατηρήσεις τους. Τέλος, τις θερμές ευχαριστίες μου στην κα Άννα Αναστασιάδη-Συμεωνίδη για την πολύτιμη βοήθειά της στην ανεύρεση των βιβλιογραφικών πηγών. Βεβαίως, φέρω αποκλειστική την ευθύνη για οποιοδήποτε λάθος.

Συνοπτική Βιβλιογραφία

- Anastasiadis-Symeonidis, A. 1994. "Un Dictionnaire Multilingue de Linguistique". *META*, 39.4: 598-614.
- Crystal, D. 1997. *A Dictionary of Linguistics and Phonetics*. Oxford: Blackwell
- Holton, D., P.Mackridge & E.Φιλίππáκη-Warburton. 1997. *Greek Grammar: A Comprehensive Grammar of the Modern Language*. Μετ. Β.Σταυρόπουλος, Αθήνα: Πατάκης.
- Lyons, J. 1981. *Language and Linguistics*. Επιστ.Επιμ. Γ.Καρανάσιος. Αθήνα: Πατάκης.
- Lyons, J. 1995. *Linguistic Semantics*. Μετ. Γ.Ανδρουλάκης. Αθήνα: Πατάκης.
- Nespor, M. 1993. *Fonologia*. Προσαρμ. Α.Ράλλη & Μ.Νεσπορ. Αθήνα: Πατάκης.
- Αρχάκης, Α. 2000. *Παραδόσεις Κοινωνιογλωσσολογίας*. Πανεπιστήμιο Πατρών.
- Δημητρίου, Σ. 1983. *Λεξικό Όρων Γλωσσολογίας (Τόμοι Α' & Β')*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Θεοφανοπούλου-Κοντού, Δ. 1989. *Μετασημασιολογική Σύνταξη: Από την Θεωρία στην Πράξη*. Αθήνα: Καρδαμίτσας.
- Μότσιου, Β. 1985. "Για την ενοποίηση της Ελληνικής Γλωσσολογικής Ορολογίας". *Πρακτικά της 3ης Ετήσιας Συνάντησης του Τμήματος Γλωσσολογίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, 26-28 Απριλίου 1982*: 295-305.
- Μπαμπινιώτης, Γ. 1977. *Γενετική-Μετασημασιολογική Γραμματική*. Αθήνα: Γ.Μπαμπινιώτης.
- Μπαμπινιώτης, Γ. 1980. *Θεωρητική Γλωσσολογία: Εισαγωγή στην Σύγχρονη Γλωσσολογία*. Αθήνα: Γ.Μπαμπινιώτης.
- Μπαμπινιώτης, Γ. 1985. *Εισαγωγή στην Σημασιολογία*. Αθήνα: Γ.Μπαμπινιώτης.
- Μπαμπινιώτης, Γ. 1993. "Η Γλωσσική Πλευρά των Επιστημονικών Όρων". *Το Βήμα*, 20/6.
- Μπαμπινιώτης, Γ. 1998. *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.
- Νάκας, Θ. .1987. *Τα Επιρρηματικά της Νέας Ελληνικής: Προβλήματα Υποκατηγοριοποίησης*. (Διδακτορική Διατριβή). Αθήνα: Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Ευδόπουλος, Γ. (υπό προετοιμασία) *Λεξικό Όρων Γλωσσολογίας και Φωνητικής* του D.Crystal, "A Dictionary of Linguistics and Phonetics", Blackwell, Oxford.
- Φιλίππáκη-Warburton, E. 1992. *Εισαγωγή στη Θεωρητική Γλωσσολογία*. Αθήνα: Νεφέλη.
- Χριστίδης, Α.-Φ. 1999. *Παραγωγή Θεωρητικού Υλικού για την Υποστήριξη του Γλωσσικού Μαθήματος: Βοήθημα Ορολογίας*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας

Λέξεις Κλειδιά: επιστημονική ορολογία, μετάφραση, αμφισημία, νεολογία, παραγωγή και σύνθεση (μορφολογία).